Eduskunnan hallintovaliokunta
HaV@eduskunta.fi

Lausuntopyyntönne:

E 73/2025 vp: Valtioneuvoston selvitys: Komission tiedonanto sekä ehdotukset vuosia 2028-2034 koskevaksi EU:n monivuotiseksi rahoituskehykseksi

Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta lausua komission tiedonannosta sekä ehdotuksista koskien seuraavaa EU:n monivuotista rahoituskehystä.

EU:n rahoituskehysesitys vaikuttaa vahvasti kuntien toimintaan

Noin kaksi kolmasosaa EU-säädöksistä toimeenpannaan paikallisella tasolla, lähes puolella kuntien tehtävistä ja päätöksistä on EU-kytkös. Kunnat ja kaupungit ovat hyödyntäneet monipuolisesti EU:n rahoitusohjelmien mahdollisuuksia niin kilpailukyvyn, vihreän siirtymän, osaamisen kuin osallisuuden vahvistamiseksi. Kuntaliitto on edunvalvonnassaan tuonut esille, että **myös seuraavaa ohjelmakautta koskevien uudistusten on mahdollistettava vaikuttava paikallinen ja alueellinen kehittämistyö** näiden keskeisten teemojen tiimoilta.

Paremmin toimivat, vapaaseen liikkuvuuteen perustuvat sisämarkkinat sekä tasa-arvoinen valtiontuki- ja kilpailupolitiikka ovat myös Suomen kuntien etu. On ensiarvoisen tärkeää, että EU-lainsäädäntö tukee talouden ennustettavuutta ja suotuisaa investointiympäristöä joka puolella Suomea. On keskeistä, että sisämarkkinoita pyritään vahvistamaan ja kasvua haetaan erityisesti digitalisaation ja ympäristön kannalta kestävien, vähähiilisyyttä edistävien investointien kautta.

Komission budjettiesitys ja uudistuva budjettirakenne tulee joka tapauksessa vähentämään kansallisessa päätäntävallassa olevan rahoituksen (erityisesti alue- ja rakennepolitiikka ja yhteinen maatalouspolitikka) määrää. Sillä tulee olemaan vaikutuksia kilpailukyvyn, innovaatioiden ja yritystoiminnan edistämiseen Suomessa. On huolehdittava siitä, että kaupungit ja kunnat voivat olla aktiivisia toimijoita myös EU:n suoraan komissiosta rahoitettavissa ohjelmissa, mukaan lukien uusi ehdotettu kilpailukykyrahasto. Pohjoisen syrjäisten ja harvaan asuttujen alueiden Suomen liittymissopimuksen mukaista erityisasemaa on pidettävä esillä ja sen edellyttämää erityisrahoitusta tulee neuvotteluissa edistää.

CC BY

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

Puolustuksen ja turvallisuuden nousu keskeisiksi EU:n painopisteiksi on nykyisessä maailmanpoliittisessa tilanteessa väistämätöntä. Kuntien näkökulmasta painottuvat kokonaisturvallisuus ja varautuminen sekä Venäjän suuntaisen ulkorajan alueelliset ja paikalliset elinvoimahaasteet.

Komission esityksessä EU:n ja jäsenvaltioiden jaetussa hallinnossa olevan otsakkeen 1 osuus pienenee suhteessa nykyiseen ohjelmakauteen, kun taas pääosin EU:n suorassa hallinnassa olevan otsakkeen 2 osuus budjetissa kasvaa merkittävästi. On tärkeää muodostaa linkki näiden kahden otsakkeen välille ja turvattava jäsenmaiden mahdollisuus vaikuttaa otsakkeen 2 toteutuksen painotuksiin ja sisältöihin.

EU:n rahoituskehysesityksen ehdollisuus ja tulosperusteisuus

Monitasoinen hallinto, kumppanuus ja paikkaperustaisuus

Monitasoisen hallinnon perusperiaatteesta on tärkeää pitää kiinni, koska se sitouttaa eri tahot työskentelemään yhteisen tavoitteen eteen. Tätä perusperiaatetta on syytä toteuttaa koko Suomessa alueiden tasapainoisen kehittämisen varmistamiseksi. Poikkihallinnollinen yhteistyö on avainasemassa tavoitteiden toteuttamisessa.

Komission esitys kansallisen ja alueellisen kumppanuussuunnitelman mallista on herättänyt huolen siirtymisestä kansallisesti keskittyneeseen ja sektorikohtaiseen toimintaan, mikä ei tue kumppanuusperiaatteen eikä monitasoisen hallinnon periaatteen toteutumista. Näiden periaatteiden toteutuminen osana komission esitystä edellyttää kuntien ja kaupunkien sekä alueiden tiiviimpää kytkemistä paitsi keskusteluihin suunnitelman sisältämistä rahoituksen kärjistä ja tavoitteista, myös kansallisiin keskusteluihin eurooppalaista ohjausjaksoa ja maakohtaisia suosituksia koskien.

Tulosperusteisuus

Tulosperusteisuuden vahvistaminen on sinänsä positiivinen kehityssuunta: pääpaino on tavoitteiden saavuttamisessa, ei niinkään siinä, miten tavoitteet saavutetaan. Valitettavasti EU:n suunnasta tuleva sääntely ei näytä merkittävästi vähentyvän, mikä haastaa periaatteen viemistä käytäntöön.

Myös tähänastisessa ohjelmaperusteisessa kehittämistyössä on seurattu asetettujen tavoitteiden saavuttamista ja hanketoiminnan tuloksellisuutta. Painottaessaan asiaa komissio haluaa viedä nykyisen kauden elpymis- ja palautumistukivälineen tulosperusteisuuden metodia eteenpäin uudelle kaudelle. On kiinnitettävä huomiota sen varmistamiseen, että tavoitteiden mitattavuus ei lähde ohjaamaan kehittämistyötä, jossa pääpainon kuitenkin tulee olla edelleen uusia innovaatioita, kasvua, kilpailukykyä, vihreää/puhdasta siirtymää, kokonaisturvallisuutta sekä sosiaalista osallisuutta

vahvistavissa toimissa. Tulosperusteisuuden korostaminen ei saa johtaa paikallisen itsehallinnon kaventumiseen hankkeiden valinnassa ja toteutuksessa.

Otsake 1: NRP-suunnitelma ja -rahasto

Haasteet ja mahdollisuudet ovat alueellisesti erilaisia ja toimia on mietittävä relevantilla alueellisella tasolla. Älykkään erikoistumisen strategioihin perustunut alueiden kehittämistyö antaa hyvän pohjan myös uuden kauden valmisteluun. Lähtökohtana tulee olla kansallisen ja alueellisen kumppanuussuunnitelman rakentuminen alueellisista-, kaupunki- ja maaseutukehitysosiosta (chapters) koko Suomessa. Aluelähtöisessä valmisteluprosessissa tulee määrittymään alueellisten osioiden määrä sekä tuettava toiminta suhteessa valittuihin tavoitteisiin.

Additionaliteetti- eli lisäysperiaatteesta on pidettävä kiinni kansallista ja alueellista kumppanuussuunnitelmaa laadittaessa ja toteutettaessa: EU-rahoitus on täydentävää ja tarkoitettu lisärahoituskanavaksi olemassa olevien kansallisten tukien lisäksi. Kansallisiin budjetteihin on varattava osarahoitusta kumppanuussuunnitelman toteutuksen lisäksi EU:n suorien tukiohjelmien hankkeiden kansalliseen osarahoitukseen. Ylipäänsä Suomessa tarvitaan kansallisia tukivälineitä alue- ja elinkeinokehitykseen, nyt olemme liian riippuvaisia EU:n vähenevästä tuesta.

Alue- ja rakennepolitiikka (koheesiopolitiikka)

Koheesio- eli alue- ja rakennepolitiikka on ollut EU:n pääasiallinen instrumentti pitkän aikavälin alueellisille investoinneille sekä rakenteelliselle muutokselle, mahdollistaen räätälöityjen ratkaisujen kehittämisen ja käyttöönoton lähimpänä kansalaisia ja yrityksiä. Suomessa alue- ja rakennepolitiikan välineet ovat olleet tukemassa kasvua: uuden liiketoiminnan ja työpaikkojen luomista sekä osaamisen vahvistamista erityisesti jatkuvien rakenteellisten haasteiden alueilla mutta myös kasvavilla kaupunkiseuduilla. Pitkäjänteistä kehittämistyötä on myös uuden esityksen myötä pystyttävä jatkamaan. Käytännössä kehittämisvarat tulevat pienenemään, samalla kun kansallisen ja alueellisen kumppanuussuunnitelman mahdolliset sisällöt laajenevat.

Nykyiset alue- ja rakennepolitiikan jakoperustana toimivat alueluokat sisänsä säilyvät (vähiten kehittyneet alueet, siirtymäalueet ja kehittyneimmät alueet), mutta uudistetun varojenjakomenetelmän myötä vain vähiten kehittyneille alueille esitetään vähimmäisosuutta budjetista. Myöskään Suomen liittymissopimukseen perustuvaa, vakavista ja pysyvistä haitoista kärsivien pohjoisten harvaan asuttujen alueiden NSPA-

erityisrahoitusta ei budjetissa esitetä. NSPA-erityistuki tulee neuvotteluissa turvata myös jatkossa.

Työllisyyspalvelujen järjestämisvastuun siirryttyä kuntien vastuulle on kunnilla entistä ratkaisevampi asema työllisyyden, elinkeinojen sekä osaavan työvoiman saatavuuden tukemisessa. Euroopan sosiaalirahasto on tarjonnut kunnallisille ja alueellisille toimijoille merkittäviä vaikutusmahdollisuuksia paikallisten työmarkkinoiden haasteisiin vastaamiseksi. Lakisääteisten palvelujen täydennykseksi on löydettävä täsmällisempiä ja ketterämpiä ratkaisuja, jotta alueen osaajat ja yritykset saadaan kohtaamaan sekä pystytään nostamaan työntekijöiden koulutustasoa sekä kouluttautumista uusille aloille. Tarvitaan myös toimia rakennetyöttömyyden selättämiseksi.

EU-rahoituksen tuomat lisäresurssit ovat jatkossakin kriittisiä paikallisten työllisyys- ja elinkeinopalvelujen kehittämisessä. Kohdennetut työllistämistoimet edistävät EU:n rahoituskehyksen pitkän aikavälin tavoitteita sosiaalisen oikeudenmukaisuuden sekä yhteiskunnallisen ja alueellisen koheesion vahvistamisessa.

Yhteinen maatalouspolitiikka ja maaseudun kehittäminen

Maatalous ja ruoka ovat EU:n strategisia sektoreita - ruokaturva on osa huoltovarmuutta ja turvallisuutta sekä kansallisella että EU:n tasolla. Ruoka on osa EU:n kilpailukykyä, merkittävä työllistäjä ja vientiala. Lisäksi ruoantuotanto on olennainen osa elinvoimaista maaseutua. Maaseudun elinvoiman ja ruokahuollon osalta on tärkeää, että tukea kohdennetaan tiloille, joilla eniten tarvetta sekä nuorille viljelijöille (mm. sukupolvenvaihdokset).

Kuntien näkökulmasta maatalous ja ruoka (ml. kalatalous) ovat tärkeitä maaseudulle sekä rannikko- ja järvialueiden elinvoimalle, mutta myös kansalliselle ruokaturvalle ja huoltovarmuudelle. Kuntien osalta toimet koskevat mm. julkisia hankintoja, lyhyitä toimitusketjuja sekä EU:n koulujakelutuen tarkistusta ja eläinten hyvinvointilainsäädännön kehittämistä. On tärkeää, että yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) tulotukiin korvamerkityn rahoituksen lisäksi rahoitusta on käytettävissä myös maaseudun elinvoiman kehittämiseen, mm. tutkimukseen ja innovaatioiden edistämiseen.

Myös biotalousstrategian uudistaminen liittyy maaseudun innovaatioiden edistämiseen sekä laajemmin ilmasto ja ympäristötavoitteisiin. Maaseudun mikro- ja pk- yrityksillä tulee olla käytettävissä kehittämisvälineitä (investointi- ja kehittämistuet), jotta kuntien elinvoimaa ja uusiutumista voidaan tukea koko maassa, tukien komission strategista tavoitetta ”right to stay”.

Maaseudun paikallisen kehittämisen välineet, Leader-toimintapa (CLLD), tulee turvata sekä paikallisen elinvoiman että kuntalaisten ja järjestöjen monipuolisen kehittämisen välineinä mm. maaseudun palveluiden uudistamisessa, älykkäässä sopeutumisessa sekä kokonaisvarautumisessa. Leader-toimintatavan tulee jatkossakin olla monialaista maaseudun kehittämistä.

Maaseudun kehittämisessä olennaista on myös infrastruktuurin parantaminen ja digitalisaation hyödyntäminen. Digitalisaation avulla voidaan poistaa pitkistä etäisyyksistä johtuvia haittoja, parantaa maaseutualueiden houkuttelevuutta, sosiaalista osallisuutta ja työllistymismahdollisuuksia maaseutualueilla. Tämä edellyttää toimintavarmoja ja nopeita tietoliikenneyhteyksiä, joiden rakentaminen ei toteudu markkinaehtoisesti maaseutualueilla, varsinkaan harvaan asutulla maaseudulla. Valokuituinvestoinnit ovat siten elinvoima- ja vetovoimainvestointeja, mutta myös olennainen osa kansallista kokonaisturvallisuutta. Tällä hetkellä on epäselvää, miten EU-rahoituksella voidaan investointeja tukea.

Vaikuttava kaupunkipolitiikka: Kaupungit ovat kasvun ja kehityksen vetureita taloudessa, innovaatioissa, tieteessä ja kulttuurissa. Kaupunkien sosioekonomiset haasteet kuten työttömyys, köyhyys, segregaatio sekä ilmastonmuutoksen haitalliset vaikutukset tarvitsevat erityisiä ratkaisuja, joita on Euroopan laajuisesti löydettävä.

Politiikkatoimia suunniteltaessa on tunnistettava erilaisten kaupunkien ja kaupunkiseutujen tarpeet ja kehittämistoimenpiteitä tulee pystyä kohdentamaan paikallisten tarpeiden mukaan. Kestävän kaupunkikehittämisen toimet tarjoavat mm. monipuolisen kehittämisalustan eri toimijoille ja tukevat muun, usein kilpaillun rahoituksen hakemista ja mahdollistavat eri toimien synergioiden hyödyntämisen. Kansallisessa ja alueellisessa kumppanuussuunnitelmassa tulee olla oma kestävän kaupunkikehittämisen osio.

CEF

Kuntaliitto pitää erittäin myönteisenä, että Verkkojen Eurooppa (Connecting Europe Facility, CEF) -rahoitusväline säilyy osana EU:n monivuotista rahoituskehystä. CEF-rahoitusinstrumentin jatkuvuus on ratkaisevan tärkeää alueiden infrastruktuurin, saavutettavuuden ja elinvoiman kannalta sekä TEN-T asetuksen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Kaupunkisolmukohdat ja TEN-T ydinverkko: Komission CEF-aloite näyttää keskittyvän erityisesti rajat ylittäviin projekteihin sekä sotilaalliseen liikkuvuuteen. On hyvin huolestuttavaa, että kaupunkisolmukohtia ei erikseen mainita CEF aloitteessa. Kaupunkisolmukohdat ovat väestön, elinkeinoelämän sekä henkilö- ja tavaraliikenteen keskittyminä elintärkeitä saavutettavuuden, varautumisen ja alueellisen elinvoiman näkökulmasta sekä TEN-T

verkon valmistumisen kannalta. Onkin keskeistä, että ainakin TEN-T ydinverkko, mukaan lukien kaupunkisolmukohdat, lisätään CEF-asetukseen, jotta niiden riittävä rahoitus voidaan varmistaa, vaikka ne olisivatkin mainittuina myös muissa monivuotisen rahoituskehyksen, kuten kansallisten ja alueellisten kumppanuuksien, instrumenteissa.

Komissio on yleisesti halunnut yksinkertaistaa EU:n rahoitusta, mutta liikenteen osalta tuloksena on ollut 3 eri kanavaa, joista nyt keskustellaan: kansallinen kuori, kilpailukykyrahasto ja CEF-asetus. Näiden keskinäinen suhde ja sisältö eivät näyttäydy selkeinä.

Sotilaallinen liikkuvuus: Kuntaliitto pitää hyvänä, että sotilaallinen liikkuvuus on nostettu vahvana painopisteenä esiin ja että sen rahoitukseen kiinnitetään huomiota. Tämä tukee EU:n huoltovarmuutta ja varautumista. On kuitenkin tärkeää, että sotilaallisen liikkuvuuden määritelmä on riittävän kattava, jotta siihen sisältyy myös kaksikäyttöinen (dual-use) infrastruktuuri ja siviilikäyttö riittävän laajasti. Näin investointien kokonaishyöty voidaan maksimoida turvallisuuden, kriisivalmiuden sekä alueellisen elinvoiman näkökulmasta. Tämä edellyttää, että infrastruktuurihankkeet tukevat sekä puolustuksellisia että yhteiskunnallisia tarpeita, erityisesti logistisesti strategisilla alueilla ja rajaseuduilla.

Kokonaisturvallisuus ja varautuminen:

Kunnat ovat paikallista kokonaisturvallisuutta ja kriisinkestävyyttä edistävien toimien keskiössä. Yhteiskunnan turvallisuuden kannalta on merkityksellistä, miten kansalaiset osallistuvat aktiivisina toimijoina siviiliyhteiskuntaan osuvissa kriiseissä ja mikä on kansalaisten häiriösietokyky. Tämä näkökulma on syytä nostaa jatkossa osaksi mm. yhteisölähtöistä paikallista kehittämistä.

Sisäasiainrahastojen kautta rahoitettavat sisäisen turvallisuuden toimet eivät nykyisellään kata paikallisen varautumisen vahvistamista kuntaorganisaatioiden kautta. Seuraavan ohjelmakauden asetusesityksiin tulee sisällyttää mahdollisuus rahoittaa kuntien varautumisen kehityshankkeita (esim. useamman kunnan yhteiset alueelliset varautumissuunnittelijat) osana kokonaisturvallisuuden vahvistamista paikallisella tasolla.

Otsake 2: kilpailukykyrahasto

Alue- ja rakennepolitiikan resurssien pieneneminen johtaa väistämättä myös mm. TKI-panostusten vähenemiseen, mikä haastaa kyvykkyyksien vahvistamista tulevan kilpailukykyrahaston varojen hyödyntämiseen. On

huomattava, että komission hallinnassa olevan kilpailukykyrahaston kautta ei voida korvata alue- ja rakennepolitiikan rahoittamaa kansallista toimintaa.

Suomalaisten julkisten ja yksityisten toimijoiden kyvykkyys kilpailla EU:n suorien tukiohjelmien rahoituksesta on entistä tärkeämpää. Neuvotteluissa komission kanssa on huolehdittava siitä, että kaupungit ja kunnat voivat olla suoraan tukikelpoisia toimijoita kasvua ja kilpailukykyä tukevissa hankkeissa myös pääotsakkeeseen 2 sisältyvissä kilpailukykyrahastossa ja Horisontti Eurooppa-ohjelmassa. Kaupungeilla tulee olla rooli myös kilpailukykyrahaston ohjausrakenteissa ja painopisteiden määrittelyssä, jotta varmistetaan synergia kilpailukykypolitiikan sekä alue- ja kaupunkipolitiikan välillä. EU-missioita tulee jatkaa.

Komission ehdotuksessa esitetään perustettavaksi **kriisitilanteiden koordinointikeskusta**. Ehdotus koordinoinnista on lähtökohtaisesti kannatettava, mutta epäselväksi jää, millä tavoin ehdotus suhtautuu esim. CER-kriittisten toimijoiden velvoitteisiin raportoida poikkeamista (Critical Entities Resilience Directive). Päällekkäisyydet tulee välttää. Koordinointikeskuksen rooli voi olla tietoa kokoava ja välittävä, mutta sille ei voida asettaa toimivaltaa suhteessa kansallisiin toimijoihin. Toisaalta kriisitilanteiden koordinaatiokeskus voisi ottaa vastaan tietoa myös laajemmalta toimijakentältä kuin vain viranomaisten välisenä tiedonvaihtona.

Yhteenveto

Kokonaisuudessaan komission esitys poikkeaa rakenteeltaan merkittävästi edellisiin ohjelmakausiin verrattuna. Esitys näyttäytyy tavoitteena keskittää yhä enemmän toimivaltaa komissiolle suhteessa jäsenvaltioihin. Esityksen myötä komissio hakee vakautta ja ennustettavuutta, mutta myös kykyä reagoida yllättäviin muutoksiin. Nämä ovat sinänsä hyviä tavoitteita. Uudistusten lukuisa määrä asettaa neuvotteluille melkoisen aikataulupaineen herättäen mm. huolen siitä, kuinka paljon uuden ohjelmakauden käynnistyminen tällä kertaa viivästyy.

SUOMEN KUNTALIITTO

Annukka Mäkinen
kehittämispäällikkö, aluekehitys

Ulla Karvo
EU-asioiden päällikkö